

Szabó Gergely

„Mér nem mondog magyarul?”¹

Diaszporizáció és nyelvi ideológiák

1. Bevezetés

Ebben a tanulmányban azt vizsgálom, hogy milyen nyelvi ideológiák hatják át a diaszporizáció folyamatát és gyakorlatait. Ehhez a Katalóniában élő magyarok körében végzett etnográfiailag megalapozott kritikai szociolingvisztikai tárgyú doktori kutatásomra és annak terepmunka-tapasztalataira támaszkodom. Az ideológiákra és az identitásokra (így a diaszpórikus identitásokra is) társas konstruktivisták kiindulópontból tekintek, vagyis azok eleve adott jellemzői helyett arra irányítom a figyelmet, hogy ezek miképpen válnak relevánssá és szembetűnővé egy adott interakció során, és ezek a beszélők perspektíváiban milyen többletjelentésekkel ruházódnak föl.

A tanulmányban először a nyelvi ideológiák kutatását mutatom be röviden, majd pedig kitérek a diaszpóra, illetve a diaszporizáció szociolingvisztikai kutatásának lehetséges útjaira. Ezt követően a katalóniai helyi kontextust tárgyalom külön kitérve a kasztíliai spanyol és a katalán nyelv sajátos ideológiai viszonyaira, majd pedig a kutatás megvalósulásának módszertani kérdéseit. Az elemző fejezetben egy társalgásrészletet vizsgálok az ideológiák és a diaszpórikus identitások konstruálása szempontjából. Az összegzésben pedig amellet érvelek, hogy a beszélőket egyszerre többféle nyelvi ideológia veszi körül, amelyek pedig különböző mértékben válnak reflektálttá, a társadalmi működésekre is érzékeny nyelvi elemzés azonban nem hagyhatja ezeket figyelmen kívül.

2. Elméleti keret

Jelen tanulmány elméleti keretének egyik fontos alkotóelemét a nyelvi ideológiák vizsgálata adja. Ez a kutatási terület elsősorban az amerikai nyelvészeti antropológiai hagyományra vezethető vissza, amelynek jeles képviselője, Michael

---

¹ „Az Innovációs és Technológiai Minisztérium, valamint a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap ÚNKP-22-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.”

Silverstein 1979-ben így definiálta a fogalmat: „nyelvről alkotott gondolatok halmaza, melyeket annak használói fogalmaznak meg az észlelt nyelvi szerkezetek és nyelvhasználatok racionalizálása és igazolása érdekében” (Silverstein, 1979, 193. o.; fordítás tőlem – Sz. G., l. még Szabó G., 2015, 344. o.). Míg Silverstein definíciójából úgy tűnhet, hogy a nyelvi ideológiák szükségszerűen explicitté tett metanyelvi értékítéletek, Susan Gal ezzel szemben gondolatokként értelmezi őket „arról, hogy mire jó a nyelv, mit jeleznek az egyes nyelvi formák azokról az emberekről, akik ezeket használják, illetve egyáltalában miért vannak nyelvi különbségek” (Gal, 2002, 197. o., fordítás: Laihonen, 2011, 20). Egy harmadik neves kutató, Judith Irvine pedig épp amellet érvel, hogy implicit és explicit jelentések leválaszthatatlanok egymásról, nem bináris kategóriákként kezelendők (Irvine, 2022).

Több mint negyvenéves kutatási területről van tehát szó, amelynek jelentőségét az adja, hogy a társas létformák és a beszélés formái közötti közvetítő kapcsolra képes rámutatni (Woolard, 1998). Ekképpen a nyelvről alkotott állítások nemcsak a nyelvről szólnak, és nemcsak állítások, hanem társas és ideológiai pozíciók is egyben (Gal–Irvine, 2019), sőt, egyes kutatók szerint egyáltalán nem a nyelvről magáról szólnak, hanem a társas kapcsolatokról (Rosa–Burdick 2016). Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a nyelvvideológia-kutatás a társadalmi különbségekről alkotott egyéni vélekedések általánossá válásának diszkurzív folyamatait helyezi előtérbe (Bodó, 2016). A hegemon ideológiák deficitnézeteket alakítanak ki a társas-társadalmi észlelésben (Cameron, 2003). Az ideológia tehát nyelvi rezsím, ami egy társadalmi vagy kulturális csoport érdekeit szolgálja (Kroskritz, 2000). Ugyanakkor a rezsím is folyamatszerűen működik, ezért Costa (2019) a regimentáció terminust javasolja ennek leírására. Ezen hatások – ti. a deficitnézetek és a regimentáció – a különbségtétel folyamatos újbóli kimondását eredményezik (Gal, 2016).

A nyelvi ideológiák kutatása nem előzmények nélküli a magyar nyelvtudomány területén, noha a honi kutatásban lényegesen később, a 2000-es évek közepétől vert gyökeret (előzményként l. Bartha 2005), amikor két Élőnyelvi Konferenciának is témáját adta (l. Borbély–Vančone Kremmer–Hattyár szerk., 2009, Hires–László–Karmacsi–Márku szerk., 2011). Az azóta eltelt időszakban magyar nyelvű monográfiák is jelentek meg a témában (Szabó T. P., 2012, Bodó, 2016, Sebők, 2017). Kontra Miklós a magyar szociolingvisztikai kutatásokat áttekintő tanulmányában a nyelvi ideológiákat azon témák között említi, „ami van”, szemben azzal, ami „van, de nem elég” és „ami hiányzik” (Kontra, 2020). E tanulmány mégis ezek sorát bővíti, mert az viszont elmondható, hogy a nyelvi ideológiák eddig nem képezték kutatás tárgyát a diaszpóra és a diaszporizáció egyéni és kollektív nyelvi tapasztalataival összefüggésben külföldre költözött magyarok körében.

Az elméleti keret másik fontos eleme tehát a diaszpóra szociolingvisztikája (Márquez Reiter–Martín Rojo eds., 2015; Tseng–Hinrichs, 2021). Diaszpórák alatt

leggyakrabban olyan emigráns közösségeket ért a vonatkozó társadalomtudományi szakirodalom, amelyeket a földrajzi szétszóródás (és így a „szétszórtsági tudat”; Ludányi, 2015), a szülőföld irányába mutatott orientáció és a befogadó társadalommal szembeni határfenntartás jellemez (Brubaker, 2005). Ha viszont ilyen a priori kritériumok mentén értelmezzük a kortárs diaszpórákat, akkor abba a hibába eshetünk, hogy a fogalom elveszti magyarázó jellegét (Tsagarousianou–Retis, 2019). Ahogyan erről Werbner fogalmaz, „a diaszpóráknak vannak határai, de azok a határok szituációhoz kötöttek, dialektikusan, időben meghatározott módon, cselekvés közben, performanciák és időszakos mobilizációk által határozódnak meg” (Werbner, 2015, 51. o.; fordítás tőlem – Sz. G.).

Erre az episztemológiai problémára nyújthat megoldást az a fajta szociolingvisztika, amely megkérdőjelezi az esszencialista előfeltevéseket; jelen esetben ennek a jelentősége abban van, hogy nem előzetesen jelöli ki a diaszpóráközösséget és a diaszpórikus egyéneket, hanem dinamikusan kezeli a kategóriákat, és arra a folyamatra helyezi a hangsúlyt, amelyben az identitások létrejönnek, vagyis a diaszporizációra, és arra, hogy ebben milyen szerepet játszik a nyelv és a kommunikáció, valamint a nyelvi ideológiák. Másképp a szociolingvisztika nem a határok fenntartásában érdekelt, hanem abban, hogy megértse, mik azok a nyelvi gyakorlatok, amelyek értelemmel töltik meg ezeket a határokat a beszélők számára. Rosa és Trivedi (2017) például a diaszpóra „alulról” történő megközelítését ajánlja, vagyis amellet érvelnek, hogy a diaszpóra szociolingvisztikai kutatásának azokat a dinamikus és lokális folyamatokat kell nyomon követnie, amelyeken keresztül a diaszpórikus identitások fölépülnek, érvényre jutnak, és akár még át is alakulhatnak.

Ez a megközelítés egyrészt magában foglalhatja a médiagyakorlatok kutatását is annak érdekében, hogy fényt derítsen a diaszpórikus összekapcsolódás kommunikációs mintáira (Androutsopoulos–Lexander, 2021; Theodoropoulou, 2021). Másrészt – és jelen tanulmányban ez kerül előtérbe – a szociolingvisztika azt is képes megmutatni, hogy a diaszpóraidentitások és a nyelvi gyakorlatok hogyan alakítják egymást, és milyen új nyelvi ideológiák alakulnak ki dinamikus kölcsönhatásuk révén (Sankaran, 2020). Módszertani eszköztárának köszönhetően a szociolingvisztika lehetővé teszi, hogy etnográfiailag megalapozott vizsgálatokat folytassunk annak megfigyelésére, hogy „a diaszpóra hogyan valósul meg a helyileg beágyazott gyakorlatok kialakulásán keresztül” (Paz, 2015, 153. o.; fordítás tőlem – Sz. G.). A társas konstruktivista nézőpontokat is megjelenítő szociolingvisztikai kutatás pedig segít abban is, hogy megfigyeljük a „hazáról”, a „befogadó országról” és más társadalmi kategóriákról alkotott képek diszkurzív konstruálódását (Karimzad–Catedral, 2018; Catedral, 2021).

3. Terep és módszertan

Ebben az alfejezetben először a kutatás helyszínét adó Katalónia kontextusát mutatom be, majd a külföldön, Spanyolországban élő magyarságról szólok, végül pedig a tanulmány kereteit adó doktori kutatás módszertani sajátosságait részletezem.

Katalónia ma Spanyolország egyik autonóm közössége, amely az ország északkeleti csücskében található. A négy évtizedig tartó Franco-diktatúrát követően 1979-ben került elfogadásra a katalán autonómiastatútum. Hosszú elnyomást követően ez a dokumentum a katalánt nemzetiségként, a katalán nyelvet pedig hivatalos nyelvként ismerte el a kasztíliai spanyol (és az Aran-völgyben az aráni) mellett. Az 1983-ban pedig új nyelvtörvényt fogadtak el, amely a nyelvi normalizáció (katalánul: *normalització lingüística*) nevet viseli. A régiót egészen az 1980-as évekig szigorú etnolingvisztikai differenciálódás jellemezte, amelyet az autoritás ideológiái, pontosabban a kasztíliai spanyol nyelv naturalizációja és anonimitása, valamint a katalán nyelv autentikussága támogatott (Woolard, 1989, 2016). Másképp megfogalmazva: a kasztíliai spanyol volt „mindenkié”, a kód, amelyen nyilvánosan meg lehet szólalni bárkivel szemben, a katalán pedig az a hiteles hang, amely kizárólag a katalán emberekhez kapcsolódott. Az autonómiában eltöltött évtizedekből fakadóan azonban egyes, kvalitatív és kvantitatív adatokra egyaránt támaszkodó tanulmányok szerint Katalónia szociolingvisztikai helyzete a deetnicizálódás folyamatán ment keresztül (l. Woolard–Frekko, 2013; Pujolar–González, 2013), vagyis a fenti etnolingvisztikai szembeállítás föloldódni látszik a katalán és a spanyol etnicitás tekintetében. Mások Katalóniába érkező külföldiekkel végzett nyelvészeti etnográfiai vizsgálatai azonban nem számolnak be a Katalóniában tapasztalható nyelvi ideológiák változásáról (Codó, 2018; Patiño-Santos, 2018; Sabaté-Dalmau, 2018).

Így jutunk el a Katalóniában élő magyarok vizsgálatához. Ez a populáció ugyanis pont abból a szempontból mutat egyediséget a magyar emigráns közösségek korábbi szociolingvisztikai vizsgálataihoz képest (l. Fenyvesi ed., 2015; Hatoss, 2020, Szabó-Törpényi, 2013), hogy a Katalóniába érkezők a fentiekben tárgyalt szövevényes többnyelvű nyelvpolitikai kontextus közepette kénytelenek boldogulni, ahol kicsit sem magától értetődő, hogy milyen nyelvideológiai elvárásokat fogalmaznak meg a helyiek a bevándorlókkal szemben. További sajátosság az Egyesült Államokhoz, Ausztráliához vagy Franciaországhoz képest, hogy nincs komoly történetisége se a tágabban értelmezve Spanyolországba, se a Katalóniába történő magyar vándorlásnak. Ez a helyszín csak Magyarország Európai Unióhoz és a schengeni övezethez való csatlakozása után vált népszerűvé, olyannyira, hogy mára Spanyolország a 6. leggyakoribb európai célország a Magyarországról kivándorlók körében (Csányi, 2018).

Doktori kutatásom egy etnográfiailag megalapozott kritikai szociolingvisztikai vizsgálat (Heller et al., 2018), amelynek tágan vett kiinduló kérdései azok voltak, hogy hogyan jön(nek) létre külhoni magyar közösség(ek), milyen nyelvi ideológiák mentén szerveződnek, és milyen nyelvi gyakorlatok jellemzik. Módszertanát tekintve az adatgyűjtés résztvevői megfigyeléseken, egyéni életút-interjúkon és egyéb dokumentációkon alapult. Ennek a klasszikusnak nevezhető metodológiának fő szakaszát egy 2020 tavasza és 2021 nyara közötti másfél éves többszinterű terepmunka jelentette volna, azonban az eredeti terveket és az ütemezést fölülírták a COVID-19 világjárvány okozta korlátozások. Az első hullám idején online fókuszcsoportos beszélgetéseket rögzítettem. Ezek egyfajta kollaboratív fordulatát eredményezték a kutatásnak, mert lehetőséget adtak arra, hogy öt érdeklődő és érdekelt kulcsrésztvevővel a lezárások közepette is (vagy éppen azok hatására) kialakuljon az igény a hosszabb távú együttműködésre, a rendszeres közös eszmecserére és a kutatás egyes kérdéseinek átbeszélésére – a mindenkori aktuális járványügyi szabályozásoknak eleget téve jelenléti vagy online formában.

Jelen tanulmány egy ezen hosszútávú együttműködés egyik előzménybeszélgetéséből vett részletet elemez részletesebben, amelyben két későbbi kulcsrésztvevő először találkoztak egymással – a digitális térben. A továbbiakban aszerint értelmezem ezt a társalgást, hogy milyen ideológiákat konstruálnak a beszélők, és hogy milyen határvonalak húzódnak beszélők és beszédmódok között. Ebből következik, hogy a nyelvi ideológiákat fölcímkező és csoportosító megoldás (Lanstyák, 2017) helyett interakciós megközelítést alkalmazok. Ez a megközelítés a terepmunkára nem a külső valóság föltárásának forrásaként, hanem a társas valóság egy részeként tekint, ezért alapvetése az, hogy az interjú során is közösen alkotnak tudást a kutatás résztvevői és a kutató (Laihonen, 2008). A hangsúly tehát arra kerül, hogy az adott interakcióban hogyan valósulnak meg ideológiák, hogyan jelennek meg szerepek és azokhoz kapcsolódó elvárások (l. Szabó T. P., 2012; Szabó G., 2015). Ez a megközelítés az identitásokat, így a diaszpórikus identitásokat is olyan szociokulturális jelenségként fogja föl, amely a helyi kontextusban jön létre, és így a beszédpartnerek nyelvi interakcióiban konstituálódik (Bucholtz–Hall 2005).

4. Elemzés

A tanulmányban elemzésre kerülő társalgás egy 2020 tavaszán készült online páros interjúból származik, amely során először találkozott a két beszélgetőpartner, akik egyben később a teljes kutatás kulcsrésztvevői is lettek. Gyuri ekkor egy 70 éves nyugdíjas mérnök volt, Detti pedig egy 28 éves angoltanár (az itt használt megnevezések álnevek). Ez a videókonferenciás találkozó bevezető jellegű volt, ahol a résztvevők megismerkedhettek egymással, és az irányított beszélgetés

során számos témát érintettek, főként a karanténban töltött életükkel és tevékenységeikkel kapcsolatban. A résztvevők ekkor még kevésbé tudtak kilépni a hagyományos kutatási keretből: tőlem, mint terepmunkástól várták azt, hogy föltegyem azokat a kérdéseket, amik engem érdekelnek. A kulcsrésztvevőkkel eltöltött közel másfél évig tartó rendszeres találkozások már lehetőséget adtak az ebből a keretből való kilépésre, és ők is megértették azt, hogy számomra a prekoncepciók lebontása (vagy legalább tudatosítása) érdekében annak megismerése is fontos, hogy ők magukat milyen kérdésekkel állnak elő akkor, amikor más katalóniai magyarokkal találkoznak.

Az itt idézett interakcióra egy közel kétórás beszélgetés utolsó részében került sor. Ekkora már fölszakadozni látszottak azok a határok, amelyek hagyományosan meghúzódnak a kutató és a „kutatottak” között, így Gyuri már megengedte magának, hogy maga is kérdéseket intézzen akár felém is. A kutatás pontos tárgyáról való érdeklődésére megemlítettem a nyelveket témaként, ami kapcsán monológba kezdett a nyelvekhez és a helyi társadalmi közeghez való hozzáállásáról.

(1)

Gyuri: *beilleszkedtem teljesen, beilleszkedtem, szóval integrálódtam az itteni világba, meg úgy a családon keresztül ez nem volt nehéz- nem volt könny- (fejét rázza) nehéz, bocsánat. de- de mindig is egy olyan magyarnak ér- éreztem magam, aki itt él. tudod? s ezér megpróbálok például- például te ugye azt mondtad, hogy „én egy <centro cívico>ban ö dolgozom”*

Detti: *igen*

Gyuri: *mér? (nevetve: mér nem mondd magyarul?) ugye? ez egy- egy érdekes/*

Detti: */(mosolyogva: szerintem erre nincs jó magyar szó, azér)*

Gyuri: *hát hogy egy ilyen | [kultúrházban]*

Detti: *[ha azt mondom], hogy egy közösségi ház, az sem ugyanaz, meg a kultúrház sem [ugyanaz]*

Gyuri: *[de- de-] de az- pontosan a közösségi ház talán azt takarja, nem? az ez az ottani, mert [ugye]*

Detti: *[hát de pont] ilyen közösségi házak szerintem nincsenek otthon*

Gyuri: *úgy nevezik, hogy polgári központ, mer [ugye ez van]*

Detti: *[igen polgári] központ, jó*

A beszélgetőpartnerek számos olyan diszkurzív formációt hoztak működésbe a megnyilatkozásaikon keresztül, amelyek aztán kiemelten relevánsak bizonyultak a kutatás egészére nézve. Az első ilyen az integráció diskurzusa. Gyuri a beilleszkedést magától értetődő erkölcsi kötelességként kezelte, bár azt is kijelentette, hogy a családjának köszönhetően ez nem volt nehéz megvalósítania – a beszélgetés egy korábbi részében ugyanis elmondta Dettinek, hogy az 1980-as években a katalán származású házastársával érkezett egy Lleida provinciabeli kisvárosba. Az, ahogyan az integráció megemlített, abba az ideológiai keretbe illeszkedett,

amely az integrációt egyszerre a bevándorlók által vágyott célként és feljűk megfogalmazott elvárásként tételezi (Horner, 2009).

Ezt követően aztán egy másik jelentős téma, a magyarság mibenléte került elő, ráadásul úgy, hogy elkezdtek fölőredezni azok a hagyományos interakcionális szerepek, amelyek az elicitációs kutatási technikákhoz kötődnek (vagyis a kutató vagy terepmunkás, és az interjú- vagy kutatási alanyok szerepei). Ritka az, amikor egy ilyen helyzetben a kutatás résztvevői egymásra tesznek terhelő kérdéseket, megjegyzéseket – ezek sokkal jellemzőbbek azokra a megfigyeléseken alapuló, főleg etnográfiai kutatási helyzetekre, amelyeket ebben az időszakban a kijárási tilalom miatt nem lehetett folytatni.

Gyuri rosszallásának kifejezéséhez azzal indított, hogy tisztázta, ő még mindig magyarként tekint magára, és implicit módon utalt arra is, hogy e identitás performálásának módja a *magyarul* való beszéd. Ellenpontként Detti egyik korábbi megszólalását idézte és annak megbélyegzésével sajátos regimentációs ideológiát konstruált meg az adott interakcióban. Számára az „*egy <centro cívico>ban dolgozom*” fogalmazás jelöltté vált, és ezt a megnyilatkozást nevetve tette kritika tárgyává. Detti nyugodtan válaszolt, és rámutatott arra, hogy szerinte a *centro cívico*-nak nincs megfelelője Magyarországon (amire az *otthon* deiktikus kifejezéssel hivatkozott). Detti mondatai kiszélesítették a Gyuri által javasolt ideológiát a legitim beszédmódokra vonatkozóan, rámutatva a nyelv referenciális és poétikus funkcióira. Detti különbségtétele szándékos volt, ő ugyanis – mint ahogy későbbi beszélgetésekből kiderült – célzatosan támaszkodott olykor hibrid, egyes nyelvek határain átnyúló transzlingváló (Heltai, 2020) beszédmódokra. Ezzel a gyakorlattal azt kívánta kifejezni, hogy Barcelonában olyan tevékenységet folytat, amit korábban nem csinált, és Budapesten nem is lehetett volna – vagyis hogy olyan embereknek és olyan környezetben tanít angolt, amely Magyarországon nem megszokott. Másképp fogalmazva, ezzel a transzlingválással egyben egy olyan hibrid társas gyakorlatot (vagyis a szokatlan környezetben történő nyelvtanítást) kommunikált, amelyet a „tisztán” magyar mondatra támaszkodva nem tartott elbeszélhetőnek. Ugyanakkor az idézett részlet végén elfogadta a Gyuri által javasolt fordítást annak ellenére, hogy az csak egy tükörfordítás volt, amely a magyar kontextusban nem működhet igazán.

Detti jóváhagyása után Gyuri belekezdett a magyar *polgári* szó lehetséges jelentéseinek magyarázatába.

(2)

Gyuri: *mer a polgári szónak, mer ugye a- a- polgári magyarul az a <cívico>t is jelenti meg a <civil>t is. ugye?*

Detti: *mhm*

Gyuri: *meg a burzsoát is*

Detti: *igen*

Gyuri: *tehát három jelentése van (nevet), de itt nem derül ki a- szóval érted magyarul nem- nem mondanák, hogy polgári központ, hanem- bár kitaláltak egy időben olyat, hogy polgári kör, ugye?*

Gergely: *na az egy más- másik [téma]*

Gyuri: *[tudom], viccből mondom (nevet)*

Amikor Gyuri a nyelvről és a jelentésekről beszélt, mindig általánosított hivatkozási pontokat említett, mint például *nem mondanák* vagy *úgy nevezik*, még akkor is, amikor saját maga által kreált nyelvi erőforrásokat vett alkalmazásba. Az általa itt rekonstruált nyelvi ideológia a nyelveket a beszélőktől és egymástól elválaszthatóan kezeli (Blommaert–Rampton, 2016). Ez a személytelen megfogalmazás nagyon is megszokott a hétköznapi metanyelvi diskurzusokban, de Detti megnyilatkozásaival szemben mégis szembetűnővé vált, aki a terepmunka egésze során gyakran támaszkodott hibrid nyelvi gyakorlatokra önkifejezés céljából. Ez a fajta hibriditás a kulturális és nyelvi határokon túli diaszpórikus identitás performálásaként szolgált. Detti itt, az első találkozáskor azonban még inkább csendben maradt, és hagyta, hogy Gyuri befejezze a gondolatmenetét.

Helyette én voltam az terepmunkásként, aki egy ponton megszakítottam. E sor jól mutatja, hogy mennyire félrevezető volna ezeket a társalgásokat úgy kezelni, mint amik a terepmunkás jelenlététől függetlenül jöhettek létre (Borbély–Bartha, 2021). Valójában a terepmunka egyben egy folyamat is, amelyet az állandóan alakuló és újraértelmeződő interperszonális viszonyok, valamint a beszélői szerepek mentén megkonstruálódó ideológiák összjátéka jellemez (Goebel, 2020). Közbeszólásomat az motiválta, hogy a *polgári körök* nyelvi erőforráshoz beszélőként magam is politikailag terhelt jelentéseket társítok, így egyszerűen nem gondoltam helyénvalónak, hogy Detti és Gyuri első találkozásakor ilyen témákat feszegezzünk. Mondhatni implicit módon hatottak a saját prekonceptióim és forogatókönyvelvárásaim arra, ahogyan visszajelezttem Gyuri témajavaslatára. Ebből fakadó hirtelen reakcióm azonban okafogyottnak, indokolatlannak bizonyult. Egyrészt a másfél évig tartó terepmunka során bebizonyosodott, hogy nemcsak lehet, szabad politikai ügyekről megszólalni akár egyéni szimpátiákat is fölfedve, hanem ezek (főként ellenzéki nézőpontból történő) megvitatása éppen hogy a diaszpórikus identitás megképzésének egyik tipikus performanciája a katalóniai magyarok körében. Másrészt pedig Gyurit nem akasztotta meg a közbeszólás, azonnal visszakanyarodott eredeti gondolatmenetéhez.

(3)

Gyuri: *na de én, aki nagyon régóta itt élek, megpróbálok mindig szóval ő tehát megtartani a- a magyar tudásomat, olvasok, levelezek, ímélezek ő magyarokkal, és ő és hát megpróbálok ezt megtartani ő annak ellenére, hogy- hogy itt élek, és és hát de továbbra is ugye a- magyarnak tartom magam. persze itteninek is, tehát- tehát ilyen kétlaki, vagy két ő |*

Detti: *hát fogalmaztál úgy az előbb nem olyan rég, hogy- hogy „minket nem szeretnek-” vagy nem is tudom hogy, de hogy ő „minket katalánokat”*

Gyuri: *ja igen, igen, igen*

Detti: *hm*

Gyuri: *hát van egy katalán identitásom, persze, persze. sőt, sőt hát ő ha úgy vesszük, még spanyol is, ugye, mer ha az ember Indonéziában van, akkor (nevet) ha regionális ő ő csetepaték hátrébb kerülnek, és akkor- illetve hát (nevet) attól függ. de akkor- akkor meg ugye spanyolnak vesznek, és spanyolul- én ott spanyolként működtem, ugye, spanyol céggel voltam egyébként*

Detti: *igen*

Gyuri: *egy spanyol cég- nak voltam ilyen <free lance> öm szakértője*

Amikor Gyuri visszatért a magyarságáról szóló szálhoz, egy másik, ebben a kutatásban fontossá vált témát reprodukált, a nyelvmegtartással kapcsolatos ideológiai diskurzust vagy más megfogalmazással a „veszteség metaforáját” (Block, 2008), amelyben az általa említett magyar nyelvhez kapcsolódó gyakorlatok ismételtelen egyfajta erkölcsi kötelességként tételeződnek. Ebben a metaforában a nyelv olyan tárgyként jelenik meg, amelyet el lehet veszíteni, megváltoztatni, megtartani, továbbadni, fenntartani, megőrizni és így tovább. Gyuri implicit módon a magyar identitás megvalósulásának erkölcsileg elfogadható módjaként kezelte azokat a törekvéseit, melyek a többi magyarral magyar nyelven való kapcsolat fenntartására irányulnak. Ezt a magatartását állította szembe Detti transzlingváló megnyilatkozásával. Ha azonban másfajta identitások szempontjából is vizsgáljuk ezt a részletet, nem elhanyagolandó, hogy ebben a beszélgetésben egy idős férfi beszélget két fiatalal, köztük egy fiatal nővel, így a Gyuri által megfogalmazott ideológiai elvárások a nemi és életkori hierarchia szempontjából is értelmezhetők. Hiszen bár, ahogy fent utaltam rá, a hagyományos (kutatáshoz kapcsolódó) szituációs szerepelvárásokból bár elkezdtek kilépni a beszélgetőtársak, a makrotársadalmi szerepfelfogások játékban maradtak.

Detti azonban eme impliciten megbúvó hierarchiák ellenére is meg tudta védeni magát azzal, hogy Gyuri érvelésében egy általa gyengének tartott részre mutatott rá. Megismételte Gyuri egyik korábbi, számára furcsa megszólalását is, amelyben Gyuri metonimikusan a katalán nemzet tagjaként hivatkozott önmagára. Ezután Gyuri arról vallott, hogy több identitással is rendelkezik, köztük egy katalánnal és még egy spanyollal is. Azt azonban fontos kiemelni, hogy narratívája a magyar és a katalán identitást önmaga által választottként írja le, míg a spanyolt olyanként, amelyek mások észlelésében van jelen – ez pedig bizonyos módon azt az ideológiai berendezkedést rekonstruálja, amely a kasztíliai spanyolt anonim, a katalánt viszont autentikus hangként kezeli. Ironikus módon, miközben Gyuri korábbi, rövidtávú indonéziai megbízatását írta körül, egy olyan nyelvi tevékenységet is

végrehajtott, amelyet elemzői szempontból akár transzlingválóként is értelmezhetnénk („*free lance* > szakértő”) – ezt azonban egyik beszélgetőtárs sem tette már reflektálttá.

A két beszélgetőtárs mondatai mögött megbúvó ideológiák egyaránt szóltak arról is, hogy egyáltalán mi a nyelv, és milyen kapcsolat van nyelv és identitások között. Gyuri úgy hivatkozott magára, mint aki többféle nemzeti identitással bír – az ő elbeszélésében egy identitás performálása együtt járt az ahhoz az identitáshoz társított nyelv beszélésével a Dettiéhez hasonló hibrid nyelvi gyakorlatok nélkül. Detti viszont, aki nem utalt arra, hogy több nemzethez tartozóként gondolna magára, ezzel szemben mégis élt a nyelvi erőforrások hibrid fölhasználásával. Kettejük példája arra mutat rá, hogy a diaszpórikus tapasztalatok összetettek és sokfélék lehetnek az ideológiai meghatározottságuk függvényében. Míg a Gyuri által megtestesített diaszpórikus én a földrajzi és egyéb lélektani határokon könnyedén átlép, a nyelveken nem tud – a Detti által megtestesített pedig épp ellenkezőleg működik.

5. Összegzés

Jelen tanulmányban a nyelvi ideológiák kutatásának és a diaszporizáció szociolingvisztikai vizsgálatának lehetséges kapcsolódási pontjait vázoltam föl. Ehhez egy olyan etnográfiailag megalapozott kritikai szociolingvisztikai terepmunka tapasztalatait használtam föl, amely során Katalóniában élő magyarok nyelvi gyakorlatait és ideológiáit vizsgáltam. Az elemzésben egy olyan társalgás interakciós példájára támaszkodtam, amelyben a kutatási résztvevők először találkoztak egymással, de a későbbiekben egyaránt hosszabb távon is együttműködtek a kutatás során. Ebben a részletben a beszédpartnerek egymás és saját nyelvi gyakorlataikhoz is explicit metanyelvi megjegyzéseket fűztek.

Elméleti szinten összegző gondolatként azt lehet megfogalmazni, hogy a beszélőket különböző nyelvi regimentációs ideológiák és gyakorlatok veszik körül, amelyek különböző mértékben válnak reflektálttá. Ezek különböző skálákon lehetnek jelen, így vonatkozhatnak a nemzetállami keretekre (pl. spanyol–katalán viszonylatban), regisztrált nyelvi határokra („*mér nem mondd magyarul?*”), a beszélők egyéb tulajdonságaira (így pl. nem és kor), de akár az adott interakcióban elfoglalt szerepekre is (pl. terepmunkás, adatközlő). És különböző jelentőséggel is bírhatnak: az adott interakcióban történő relevánssá váláshoz ezekre valamilyen formában utalni is kell. Tehát azt mondhatjuk, hogy az ideológiák a beszélők interakciós gyakorlatai által reprodukálódnak.

Már inkább kutatómódszertanhoz kapcsolódik a fölvetés, de fontos azt is tisztázni, hogy ezeknek az interakcióknak az elemzésekor nem kizárható a kutató szerepe. Nemcsak azért, mert tematikailag ő irányítja a beszélgetést vagy mert

befolyásolják annak a menetét (ahogyan arra a 2. idézetben láttunk példát), hanem mert a társalgás résztvevőjeként akarva-akaratlanul is hatással vannak a többi beszélőre. A beszélők ugyanis nyelvideológiák által meghatározott módon viszonyulásokat fejeznek ki a jelenlévő személyek irányába. E tekintetben a megfigyelői paradoxon feloldásához nem a résztvevők figyelmének a kiközöklése vezet, sokkal inkább a kutatói jelenlét reflektált megjelenítése, amely tisztázza, hogy ő miképpen járult hozzá az adott társalgáshoz, milyen szerep(ek)ben jelent meg a kutatás résztvevői előtt. Jelen kutatásban például húszas éveiben járó férfiként magamnak is (legalább ideiglenesen) katalóniai magyarrá kellett válnom a kutatás lefolytatásához, ami bizonyosan járt különböző implikációkkal a résztvevők oldaláról.

E kutatásra vonatkozóan elmondható az elemzett társalgásról, hogy a kutatás e pontján már megjelent számos olyan diskurzus, amely a kutatás egészében fontos szerepet töltött be, vissza-visszatérő elemként tematizálta a kulcsrésztvevőkkel való hosszabb távú együttműködést. Ilyen volt például az integráció és beilleszkedés kérdése, az egynyelvű és többnyelvű gyakorlatok, a „nyelvmegtartásra” tett kísérletek vagy a többféle módon alakuló diaszpórikus identitások. A társalgásban különböző határok jelentek meg, jöttek létre vagy bizonyos esetekben dekonstruálódtak, és voltak olyanok is, amelyeket már az általam a teljes terepmunka tapasztalataival felvértezve megvalósított elemzés tett láthatóvá. Ilyen volt a nemzeti (és a diaszpórikus) identitások között húzódó határértelmezések, a regionális határok, a nyelvek és a legitimnek vagy illegitimnek ítélt beszédmódok közötti határvonalak, valamint a nemek és korosztályok között húzódóak. Ezek mind-mind olyan határkonstrukciók, amelyeket a nyelvi ideológiák és a diaszpórizáció szociolingvisztikai kutatásának szem előtt kell tartania.

Irodalom

1. Androutsopoulos, Jannis – Lexander, Kristin Vold 2021. Digital polycentricity and diasporic connectivity: A Norwegian-Senegalese case study. *Journal of Sociolinguistics* 25/5: pp. 720–736. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12518>.
2. Bartha, Csilla 2005. Constructing different ethnic identities: Symbolic values, linguistic ideologies and language maintenance in a Hungarian American immigrant community (New Brunswick, NJ). In: Cabeza Pereiro, Carman – Lorenzo Suárez, Anxo M. – Rodríguez-Yáñez, Xoán Paulo eds. *Bilingual Communities and Individuals: Proceedings from the First International Symposium on Bilingualism*. Vigo: Universidade de Vigo. pp. 21–33.
3. Bodó Csanád 2016. *Nyelvi ideológiák és különbségek*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.

4. Borbély Anna – Bartha Csilla 2021. Interjú, lejegyzés és kódolás a BUSZI-2-ben. In: Kontra Miklós – Borbély Anna szerk. *Tanulmányok a budapesti beszédről: A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú alapján*. Budapest: Gondolat. 108–142.
5. Borbély Anna – Vančoné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga szerk. 2009. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák: 15. Élőnyelvi Konferencia*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
6. Block, David 2008. On the appropriateness of the metaphor of LOSS. In: Rubdy, Rani – Tan, Peter eds. *Language as Commodity: Global Structures, Local Marketplaces*. London: Continuum. pp. 187– 203.
7. Blommaert, Jan – Rampton, Ben 2016. Language and Superdiversity. In: Arnaut, Karel – Blommaert, Jan – Rampton, Ben – Spotti, Massimiliano eds. *Language and Superdiversity*. New York: Routledge. pp. 21–48.
8. Brubaker, Rogers 2005. The “diaspora” diaspora. *Ethnic and Racial Studies* 28/1: pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1080/0141987042000289997>.
9. Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2005. Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7/4–5: pp. 585–614. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461445605054407>.
10. Cameron, Deborah 2003. Gender and Language Ideologies. In: Holmes, Janet – Meyerhoff, Miriam eds. *The Handbook of Language and Gender*. Oxford: Blackwell. pp. 447–467. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470756942.ch19>.
11. Catedral, Lydia 2021. The (im)possibility of sociolinguistic hybridity: Power and scaling in post-soviet, transnational life. *Journal of Sociolinguistics* 25/3: pp. 324–349. <https://doi.org/10.1111/josl.12461>.
12. Codó, Eva 2018. Lifestyle residents in Barcelona: A biographical perspective on linguistic repertoires, identity narrative and transnational mobility. *International Journal of the Sociology of Language* 250: pp. 11–34. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0053>.
13. Costa, James 2019. Regimes of language and the social, hierarchized organization of languages. *Language & Communication* 66: pp. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2018.10.002>.
14. Csányi, Zoltán 2018. Exploring the behavioural aspects of migration decisions in the biography of a returner. *Análise Europeia* 3: pp. 58–90.
15. Fenyvesi, Anna ed. 2005. *Language Contact Outside Hungary: Studies on Hungarian as a Minority Language*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
16. Gal, Susan 2002. Language ideologies and linguistic diversity: Where culture meets power. In: Keresztes László – Maticsák Sándor szerk. *A magyar nyelv idegenben*. Debrecen: Debreceni Egyetem. 197–204. o.
17. Gal, Susan 2016. Sociolinguistic differentiation. In: Coupland, Nikolas ed. *Sociolinguistics: Theoretical Debates*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 113–136. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449787.006>.
18. Gal, Susan – Irvine, Judith 2019. *Signs of Difference: Language and Ideology in Social Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Goebel, Zane 2020. Rapport and the discursive co-construction of social relations in fieldwork settings. In: Zane Goebel ed. *Rapport and the Discursive Co-Construction of Social Relations in Fieldwork Settings*. Berlin: de Gruyter. pp. 1–16.

20. Hatoss, Anikó 2020. Agency and ideology in language maintenance: Hungarian immigrants' narratives on assimilationist post-war Australia. *International Journal of Multilingualism* 17/4: pp. 411-429.
DOI: <https://doi.org/10.1080/14790718.2018.1504950>.
21. Heller, Monica – Pietikäinen, Sari – Pujolar, Joan 2018. *Critical Sociolinguistic Research Methods: Studying Language Issues That Matter*. New York – London: Routledge.
22. Heltai János Imre 2020. *Transzlingválás – elmélet és gyakorlat*. Budapest: Gondolat.
23. Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita szerk. 2011. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
24. Horner, Kristine 2009. Language, citizenship and Europeanization: Unpacking the discourse of integration. In: Hogan-Brun, Gabrielle – Mar-Molinero, Clare – Stevenson, Patrick eds. *Discourses on Language and Integration*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. pp. 109-129.
25. Irvine, Judith 2022. *Revisiting theory and method in language ideology research*. *Journal of Linguistic Anthropology*. Online közzétéve: 2022. január 17.
DOI: <https://doi.org/10.1111/jola.12335>.
26. Karimzad, Farzad – Catedral, Lydia 2018. Mobile (dis)connection: New technology and rechronotopized images of the homeland. *Journal of Linguistic Anthropology* 28/3: pp. 293-312. DOI: <https://doi.org/10.1111/jola.12198>.
27. Kontra Miklós 2020. Mi hiányzik a magyar szociolingvisztikából? In: Heltai János Imre – Oszkó Beatrix szerk. *Nyelvi repertoárok a Kárpát-medencében és azon kívül: Válogatás a 20. Élőnyelvi Konferencia (Budapest, 2018. augusztus 30. – szeptember 1.) előadásából*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 20-43. o.
28. Kroskrity, Paul V. 2000. Regimenting languages: language ideological perspectives. In: Kroskrity, Paul V. ed. *Regimes of Language: Ideologies, Politics & Identities*. Oxford: James Currey. pp. 1-34.
29. Laihonen, Petteri 2008. Language ideologies in interviews: A conversation analysis approach. *Journal of Sociolinguistics* 12/5: pp. 668-693.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2008.00387.x>.
30. Laihonen, Petteri 2011. A nyelvvideológiák elmélete és használhatósága a magyar nyelvvel kapcsolatos kutatásokban. In: Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 20-27. o.
31. Lanstyák István 2017. *Nyelvi ideológiák: Általános tudnivalók és fogalomtár*. http://dragon.unideb.hu/~tkis/li_nyelvideologiai_fogalomtar2.pdf (utolsó elérés: 2020. március 10.)
32. Ludányi András 2015. A szétszórtsági tudat létrejötte magyar Amerikában. *Korunk* 26/3: 4-13. o.
33. Márquez Reiter, Rosina – Martín Rojo, Luisa eds. 2015. *A Sociolinguistics of Diaspora: Latino Practices, Identities, and Ideologies*. New York: Routledge.

34. Patiño-Santos, Adriana 2018. “No-one told me it would all be in Catalan!”: Narratives and language ideologies in the Latin American community at school. *International Journal of the Sociology of Language* 250: pp. 59–86.
DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0055>.
35. Paz, Alejandro I. 2015. The deterritorialization of latino *educación*: Noncitizen latinos in Israel and the everyday diasporic subject. In: Márquez Reiter – Martín Rojo eds. *A Sociolinguistics of Diaspora: Latino Practices, Identities, and Ideologies*. New York: Routledge. pp. 151–167.
36. Pujolar, Joan – González, Isaac 2013. Linguistic ‘mudes’ and the de-ethnicization of language choice in Catalonia. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 16/2: pp. 138–152.
DOI: <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720664>.
37. Rosa, Jonathan – Burdick, Christa 2016. Language ideologies. In: García, Ofelia – Flores, Nelson – Spotti, Massimiliano eds. *The Oxford Handbook of Language and Society*. Oxford: Oxford University Press. pp. 103–123.
DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212896.013.15>.
38. Rosa, Jonathan – Trivedi, Sunny 2017. Diaspora and language. In: Canagarajah, Suresh ed. *The Routledge Handbook of Migration and Language*. London – New York: Routledge. pp. 330–346.
39. Sabaté i Dalmau, Maria 2018. Exploring the interplay of narrative and ethnography: A critical sociolinguistic approach to migrant stories of dis/emplacement. *International Journal of the Sociology of Language* 250: pp. 35–58.
DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0054>.
40. Sebők Szilárd 2017. *Meta és nyelv: Kísérletek a nyelvelírás nyelvének leírására*. Pozsony: Comenius Egyetem
41. Silverstein, Michael 1979. Language structure and linguistic ideology. In: Clyne, Paul R. – Hanks, William F. – Hofbauer, Carol L. eds. *The Elements: A Parasession of Linguistic Units and Levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society. pp. 193–247.
42. Szabó Gergely 2015. „Hogy fejezzem ki magam szépen?": Nyelvi ideológiák az obszcenitások mögött. *Magyar Nyelvőr* 139/3: 334–347. o.
43. Szabó Tamás Péter 2012. „Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos”: A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében. Dunaszerdahely: Gramma.
44. Szabó-Törpényi Annamária Ulla 2013. *Szociolingvisztikai vizsgálatok franciaországi magyarok körében*. Doktori disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
45. Theodoropoulou, Irene 2021: Nostalgic diaspora or diasporic nostalgia? Discursive and identity constructions of Greeks in Qatar. *Lingua* 263.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2019.05.007>.
46. Tsagarousianou, Roza – Retis, Jessica 2019. Diasporas, media, and culture: Exploring dimensions of human mobility and connectivity in the era of global interdependency. In: Retis, Jessica – Tsagarousianou, Roza eds. *The Handbook of Diasporas, Media, and Culture*. New Jersey: Wiley-Blackwell. pp. 1–20.

47. Tseng, Amelia – Hinrichs, Lars 2021. Introduction: Mobility, polylingualism, and change: Toward an updated sociolinguistics of diaspora. *Journal of Sociolinguistics* 25/5: pp. 649–661. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12532>.
48. Werbner, Pnina 2015. The boundaries of diaspora: A critical response to Brubaker. In: Klager, Florian – Stierstorfer, Klaus eds. *Diasporic Constructions of Home and Belonging*. Berlin: De Gruyter. pp. 35 – 51.
49. Woolard, Kathryn A. 1989a. *Double Talk: Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.
50. Woolard, Kathryn A. 1998. Language ideology as a field of inquiry. In: Schieffelin, Bambi B. – Woolard, Kathryn A. – Kroskrity, Paul V. eds. *Language Ideologies. Practice and Theory*. New York – Oxford: Oxford University Press. pp. 3–50.
51. Woolard, Kathryn A. 2016. *Singular and Plural: Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Oxford – New York: Oxford University Press.
52. Woolard, Kathryn A. – Frekko, Susan 2013. Catalan in the twenty-first century: Romantic publics and cosmopolitan communities. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 16/2: pp. 129–137.
DOI: <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720663>.

References

1. Androutsopoulos, Jannis – Lexander, Kristin Vold 2021. Digital polycentricity and diasporic connectivity: A Norwegian-Senegalese case study. *Journal of Sociolinguistics* 25/5: pp. 720–736. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12518>.
2. Bartha, Csilla 2005. Constructing different ethnic identities: Symbolic values, linguistic ideologies and language maintenance in a Hungarian American immigrant community (New Brunswick, NJ). In: Cabeza Pereiro, Carman – Lorenzo Suárez, Anxo M. – Rodríguez-Yáñez, Xoán Paulo eds. *Bilingual Communities and Individuals: Proceedings from the First International Symposium on Bilingualism*. Vigo: Universidade de Vigo. pp. 21–33.
3. Bodó Csanád 2016. *Nyelvi ideológiák és különbségek [Language ideologies and differences]*. Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. (In Hungarian).
4. Borbély Anna – Bartha Csilla 2021. Interjú, lejegyzés és kódolás a BUSZI-2-ben [Interview, transcription, and coding in BUSZI-2]. In: Kontra Miklós – Borbély Anna szerk. *Tanulmányok a budapesti beszédéről: A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú alapján [Studies on Budapest talk according to the Budapest Sociolinguistics Interview]*. Budapest: Gondolat. 108–142. (In Hungarian)
5. Borbély Anna – Vančóné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga szerk. 2009. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák: 15. Élőnyelvi Konferencia [Language ideologies, attitudes, and stereotypes: 15th Hungarian Sociolinguistics Conference]*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. (In Hungarian).
6. Block, David 2008. On the appropriateness of the metaphor of LOSS. In: Rubdy, Rani – Tan, Peter eds. *Language as Commodity: Global Structures, Local Marketplaces*. London: Continuum. pp. 187– 203.

7. Blommaert, Jan – Rampton, Ben 2016. Language and Superdiversity. In: Arnaut, Karel – Blommaert, Jan – Rampton, Ben – Spotti, Massimiliano eds. *Language and Superdiversity*. New York: Routledge. pp. 21–48.
8. Brubaker, Rogers 2005. The “diaspora” diaspora. *Ethnic and Racial Studies* 28/1: pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.1080/0141987042000289997>.
9. Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2005. Identity and interaction: A sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7/4–5: pp. 585–614. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461445605054407>.
10. Cameron, Deborah 2003. Gender and Language Ideologies. In: Holmes, Janet – Meyerhoff, Miriam eds. *The Handbook of Language and Gender*. Oxford: Blackwell. pp. 447–467. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470756942.ch19>.
11. Catedral, Lydia 2021. The (im)possibility of sociolinguistic hybridity: Power and scaling in post-soviet, transnational life. *Journal of Sociolinguistics* 25/3: pp. 324–349. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12461>.
12. Codó, Eva 2018. Lifestyle residents in Barcelona: A biographical perspective on linguistic repertoires, identity narrative and transnational mobility. *International Journal of the Sociology of Language* 250: pp. 11–34. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0053>.
13. Costa, James 2019. Regimes of language and the social, hierarchized organization of languages. *Language & Communication* 66: pp. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2018.10.002>.
14. Csányi, Zoltán 2018. Exploring the behavioural aspects of migration decisions in the biography of a returner. *Análise Europeia* 3: pp. 58–90.
15. Fenyvesi, Anna ed. 2005. *Language Contact Outside Hungary: Studies on Hungarian as a Minority Language*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
16. Gal, Susan 2002. Language ideologies and linguistic diversity: Where culture meets power. In: Keresztes László – Maticsák Sándor szerk. *A magyar nyelv idegenben [The Hungarian Language Abroad]*. Debrecen: Debreceni Egyetem. 197–204. o.
17. Gal, Susan 2016. Sociolinguistic differentiation. In: Coupland, Nikolas ed. *Sociolinguistics: Theoretical Debates*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 113–136. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449787.006>.
18. Gal, Susan – Irvine, Judith 2019. *Signs of Difference: Language and Ideology in Social Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Goebel, Zane 2020. Rapport and the discursive co-construction of social relations in fieldwork settings. In: Zane Goebel ed. *Rapport and the Discursive Co-Construction of Social Relations in Fieldwork Settings*. Berlin: de Gruyter. pp. 1–16.
20. Hatoss, Anikó 2020. Agency and ideology in language maintenance: Hungarian immigrants’ narratives on assimilationist post-war Australia. *International Journal of Multilingualism* 17/4: pp. 411–429. DOI: <https://doi.org/10.1080/14790718.2018.1504950>.
21. Heller, Monica – Pietikäinen, Sari – Pujolar, Joan 2018. *Critical Sociolinguistic Research Methods: Studying Language Issues That Matter*. New York – London: Routledge.
22. Heltai János Imre 2020. *Transzlingválás – elmélet és gyakorlat [Translanguaging – theory and practice]*. Budapest: Gondolat. (In Hungarian).

23. Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita szerk. 2011. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai [Language myths, ideologies, language policy and linguistic human rights in Central Europe in theory and practice: the talks of the 16th Hungarian Sociolinguistics Conference]*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. (In Hungarian)
24. Horner, Kristine 2009. Language, citizenship and Europeanization: Unpacking the discourse of integration. In: Hogan-Brun, Gabrielle – Mar-Molinero, Clare – Stevenson, Patrick eds. *Discourses on Language and Integration*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins. pp. 109–129.
25. Irvine, Judith 2022. Revisiting theory and method in language ideology research. *Journal of Linguistic Anthropology*. Online közzétéve: 2022. január 17.
DOI: <https://doi.org/10.1111/jola.12335>.
26. Karimzad, Farzad – Catedral, Lydia 2018. Mobile (dis)connection: New technology and rechronotopized images of the homeland. *Journal of Linguistic Anthropology* 28/3: pp. 293–312. DOI: <https://doi.org/10.1111/jola.12198>.
27. Kontra Miklós 2020. Mi hiányzik a magyar szociolingvisztikából? [What is missing from Hungarian Sociolinguistics]. In: Heltai János Imre – Oszkó Beatrix szerk. *Nyelvi repertoárok a Kárpát-medencében és azon kívül: Válogatás a 20. Élőnyelvi Konferencia (Budapest, 2018. augusztus 30. – szeptember 1.) előadásaiból [Linguistic repertoires in the Carpathian basin and beyond: Selected volume of the 20th Hungarian Sociolinguistic conference (Budapest, 30 August 2018 – 1 September)]*. Budapest: Nyelvtudományi Intézet. 20–43. o. (In Hungarian).
28. Kroskirty, Paul V. 2000. Regimenting languages: language ideological perspectives. In: Kroskirty, Paul V. ed. *Regimes of Language: Ideologies, Politics & Identities*. Oxford: James Currey. pp. 1–34.
29. Laihonen, Petteri 2008. Language ideologies in interviews: A conversation analysis approach. *Journal of Sociolinguistics* 12/5: pp. 668–693. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2008.00387.x>.
30. Laihonen, Petteri 2011. A nyelvvideológiák elmélete és használhatósága a magyar nyelvvel kapcsolatos kutatásokban [The theory and utility of language ideologies in research in connection with the Hungarian language]. In: Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai [Language myths, ideologies, language policy and linguistic human rights in Central Europe in theory and practice: the talks of the 16th Hungarian Sociolinguistics Conference]*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 20–27. o. (In Hungarian).
31. Lanstyák István 2017. *Nyelvi ideológiák: Általános tudnivalók és fogalomtár [Language ideologies: General information and glossary]*. http://dragon.unideb.hu/~tkis/li_nyelvideologiai_fogalomtar2.pdf (Accessed: 10 March 2020). (In Hungarian).

32. Ludányi András 2015. A szétszórtsági tudat létrejötte magyar Amerikában [The sense of dispersion in Hungarian America]. *Korunk [Our age]* 26/3: 4–13. o. (In Hungarian).
33. Márquez Reiter, Rosina – Martín Rojo, Luisa eds. 2015. *A Sociolinguistics of Diaspora: Latino Practices, Identities, and Ideologies*. New York: Routledge.
34. Patiño-Santos, Adriana 2018. “No-one told me it would all be in Catalan!”: Narratives and language ideologies in the Latin American community at school. *International Journal of the Sociology of Language* 250: pp. 59–86.
DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0055>.
35. Paz, Alejandro I. 2015. The deterritorialization of latino *educación*: Noncitizen latinos in Israel and the everyday diasporic subject. In: Márquez Reiter – Martín Rojo eds. *A Sociolinguistics of Diaspora: Latino Practices, Identities, and Ideologies*. New York: Routledge. pp. 151–167.
36. Pujolar, Joan – González, Isaac 2013. Linguistic ‘mudes’ and the de-ethnicization of language choice in Catalonia. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 16/2: pp. 138–152.
DOI: <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720664>.
37. Rosa, Jonathan – Burdick, Christa 2016. Language ideologies. In: García, Ofelia – Flores, Nelson – Spotti, Massimiliano eds. *The Oxford Handbook of Language and Society*. Oxford: Oxford University Press. pp. 103–123.
DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190212896.013.15>.
38. Rosa, Jonathan – Trivedi, Sunny 2017. Diaspora and language. In: Canagarajah, Suresh ed. *The Routledge Handbook of Migration and Language*. London – New York: Routledge. pp. 330–346.
39. Sabaté i Dalmau, Maria 2018. Exploring the interplay of narrative and ethnography: A critical sociolinguistic approach to migrant stories of dis/emplacement. *International Journal of the Sociology of Language* 250: pp. 35–58.
DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0054>.
40. Sebők Szilárd 2017. *Meta és nyelv: Kísérletek a nyelvreírás nyelvének leírására [Meta and language: Experiments on the description of the language of language description]*. Pozsony: Comenius Egyetem. (In Hungarian).
41. Silverstein, Michael 1979. Language structure and linguistic ideology. In: Clyne, Paul R. – Hanks, William F. – Hofbauer, Carol L. eds. *The Elements: A Parasession of Linguistic Units and Levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society. pp. 193–247.
42. Szabó Gergely 2015. „Hogy fejezzem ki magam szépen?": Nyelvi ideológiák az obszcenitások mögött [‘How to put it nicely?’: Language ideologies behind obscenities]. *Magyar Nyelvőr [Hungarian Language Guard]* 139/3: 334–347. o. (In Hungarian).
43. Szabó Tamás Péter 2012. „Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos”: A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében [‘We put signs on no bad language’: Repair as practice and as a subject in the meta-language of students and their teachers]. Dunaszerdahely: Gramma. (In Hungarian).
44. Szabó-Törpényi Annamária Ulla 2013. *Szociolingvisztikai vizsgálatok franciaországi magyarok körében [‘Sociolinguistic studies among Hungarians in France’]*. PhD thesis. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. (In Hungarian).

45. Theodoropoulou, Irene 2021: Nostalgic diaspora or diasporic nostalgia? Discursive and identity constructions of Greeks in Qatar. *Lingua* 263.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2019.05.007>.
46. Tsagarousianou, Roza – Retis, Jessica 2019. Diasporas, media, and culture: Exploring dimensions of human mobility and connectivity in the era of global interdependency. In: Retis, Jessica – Tsagarousianou, Roza eds. *The Handbook of Diasporas, Media, and Culture*. New Jersey: Wiley-Blackwell. pp. 1–20.
47. Tseng, Amelia – Hinrichs, Lars 2021. Introduction: Mobility, polylingualism, and change: Toward an updated sociolinguistics of diaspora. *Journal of Sociolinguistics* 25/5: pp. 649–661. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12532>.
48. Werbner, Pnina 2015. The boundaries of diaspora: A critical response to Brubaker. In: Klager, Florian – Stierstorfer, Klaus eds. *Diasporic Constructions of Home and Belonging*. Berlin: De Gruyter. pp. 35 – 51.
49. Woolard, Kathryn A. 1989a. *Double Talk: Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.
50. Woolard, Kathryn A. 1998. Language ideology as a field of inquiry. In: Schieffelin, Bambi B. – Woolard, Kathryn A. – Kroskrity, Paul V. eds. *Language Ideologies. Practice and Theory*. New York – Oxford: Oxford University Press. pp. 3–50.
51. Woolard, Kathryn A. 2016. *Singular and Plural: Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Oxford – New York: Oxford University Press.
52. Woolard, Kathryn A. – Frekko, Susan 2013. Catalan in the twenty-first century: Romantic publics and cosmopolitan communities. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 16/2: pp. 129–137.
DOI: <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720663>.

„Mér nem mondod magyarul?”

Diaszporizáció és nyelvi ideológiák

Szabó Gergely, Eötvös Loránd Tudományegyetem és Univeritat Oberta de Catalunya, doktorjelölt. MTA-ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport, tudományos segédmunkatárs; szabo.gergely@btk.elte.hu, ORCID: 0000-0002-8553-1227.

A nyelvi ideológiák kutatási területe már több, mint négy évtizedes múltra tekint vissza. A társas létformák és a beszélés formái közötti közvetítő kapcsolatra rámutató nyelvideológia-kutatások mégis csak újabban kezdtek a diaszporizáció kérdésére is figyelmet fordítani. Az általam végzett etnográfiailag megalapozott kritikai szociolingvisztikai kutatás e két kutatási témát ötvözi. Ebben a tanulmányban tehát azt vizsgálom, hogy milyen nyelvi ideológiák hatják át a diaszporizáció folyamatát és gyakorlatait. Ehhez a Katalóniában élő magyarok körében végzett doktori kutatásomra és annak terepmunka-tapasztalataira támaszkodom. A migráció és a diaszporizáció szociolingvisztikai kutatása azokat a dinamikus és lokális folyamatokat követi nyomon, amelyeken keresztül a diaszpórikus identitások fölépülnek, érvényre jutnak, és akár még át is alakulhatnak az adott interakciókban. Tehát az ideológiákra és az identitásokra (így a diaszpórikus identitásokra is) társas konstruktivista

kiindulópontból tekintek, vagyis azok eleve adott jellemzői helyett arra irányítom a figyelmet, hogy ezek miképpen válnak relevánssá és szembetűnővé egy adott interakció során, és ezek a beszélők perspektíváiban milyen többletjelentésekkel ruházódnak föl. A tanulmányban egy társalgásrészletet elemzek, amelyben a résztvevők különböző ideológiai pozíciókat és identitásokat konstruálnak a nemzeti hovatartozás, a regionalitás, a nyelvek, valamint az életkori és nemi határok mentén. Ebben a társalgásban a két kutatási résztvevő először találkoztak egymással, az ilyen interakciók pedig azt segítik, hogy a kutató el tudjon igazodni abban, hogy mik azok a nyelvi problémák, amelyek valóban számítanak a beszélők számára, hiszen itt a résztvevők különböző egyeztetéseket folytatnak a beszélői szerepek kialakítása és fenntartása végett. Az elemzés alapján azt állítom, hogy a beszélőket egyszerre többféle nyelvi ideológia veszi körül, amelyek különböző mértékben válnak reflektálttá, a társadalmi működésekre is érzékeny nyelvi elemzés azonban nem hagyhatja ezeket figyelmen kívül. Ehhez pedig az is szükséges, hogy a kutató-terepmunkás számot vessen a saját szerepével az adatok létrehozásában.

Kulcsszavak: diaszporizáció, diaszpóra, etnográfia, identitás, Katalónia, kritikai szociolingvisztika, migráció, nyelvi ideológiák.

„Чому не кажеш угорською?”

Діаспоризація і мовні ідеології

Гергель Сабов, Науковий університет ім. Лоранда Етвеша та Університет Оберта де Каталонії, аспірант. Дослідницька група колаборативного письма (Угорська академія наук – Науковий університет ім. Лоранда Етвеша), науковий співробітник; szabo.gergely@btk.elte.hu, ORCID: 0000-0002-8553-1227.

Дослідження мовних ідеологій налічує вже чотири десятиліття. Проте такі дослідження, які розкривають зв'язок між формами суспільного існування та формами мовлення, тільки нещодавно почали звертати увагу на питання діаспоризації. Здійснене нами соціолінгвістичне дослідження на етнографічному ґрунті об'єднує ці дві дослідницькі теми. Таким чином, у публікації зроблено спробу аналізу того, які мовні ідеології впливають на процеси і практику діаспоризації. Для цього використано результати та досвід нашого докторського дослідження, проведеного в середовищі угорців Каталонії. Соціолінгвістичне вивчення явищ міграції та діаспоризації відстежує динамічні та локальні процеси, через які формується діаспорна ідентичність, яка згодом утверджується і навіть може змінитися в конкретній інтеракції. Тобто ідеології та ідентичності (в тому числі й діаспорну ідентичність) ми розглядаємо з точки зору соціального конструктивізму, тобто замість опису їх характеристик ми звертаємо увагу на те, яким чином вони стають релевантними і помітними в ході певної інтеракції, і яких значень вони набувають у перспективі мовців. У публікації проаналізовано частину спілкування, в якому учасники конструюють різні ідеологічні позиції та ідентичності у питаннях національної приналежності, регіональної приналежності, мов, віку та статі. У цьому спілкуванні два учасники дослідження зустрілися вперше. Такі інтеракції сприяють

тому, щоби дослідник міг зорієнтуватися в тому, якими є ті мовні проблеми, що дійсно важливі для мовців, оскільки тут учасники здійснюють різні узгодження для формування й підтримування розмовних ролей. Висновано, що мовців одночасно оточують різні мовні ідеології, які рефлектуються різною мірою, проте лінгвістичний аналіз, чутливий до діяльності суспільства, не може залишити їх поза увагою. А для цього необхідним є створення відповідних баз шляхом польових досліджень.

Ключові слова: діаспоризація, діаспора, етнографія, ідентичність, Каталонія, критична соціолінгвістика, міграція, мовні ідеології.

„Why don't you say it in Hungarian?”

Diasporization and language ideologies

Gergely Szabó, ELTE Eötvös Loránd University and Open University of Catalonia, PhD Candidate. MTA–ELTE Collaborative Writing Research Group, research fellow; szabo.gergely@btk.elte.hu, ORCID: 0000-0002-8553-1227.

The field of research on linguistic ideologies goes back more than four decades. However, research on language ideologies, which has pointed to the mediating link between forms of social existence and forms of speech, has only recently begun to address the issue of diasporization. My ethnographically informed critical sociolinguistic research combines these two research themes. In this paper, therefore, I explore the linguistic ideologies that permeate the processes and practices of diasporization. To do so, I draw on my doctoral research among Hungarians in Catalonia and its fieldwork experiences. Sociolinguistic research on migration and diasporization traces the dynamic and local processes through which diasporic identities are constructed, asserted and even transformed in particular interactions. Thus, I look at ideologies and identities (including diasporic identities) from a social constructivist perspective, i.e. I focus on how they become relevant and salient in a given interaction, and how they are endowed with additional meanings in the perspectives of speakers, rather than on their given characteristics. In this paper, I analyze an excerpt from a conversation in which participants construct different ideological positions and identities along the lines of nationality, regionality, language, age and gender. In this conversation, the two research participants met each other for the first time, and such interactions help the researcher to adjust to what are the language issues that really matter to the speakers, as here the participants engage in different negotiations to construct and maintain their speaker roles. On the basis of this analysis, I argue that speakers are simultaneously surrounded by multiple linguistic ideologies that become reflected to different degrees, but a linguistic analysis that is sensitive to social functions cannot ignore these. This also requires the researchers-fieldworkers to take account of their own role in the data generation processes.

Keywords: diaspora, diasporization, Catalonia, critical sociolinguistics, ethnography, identity, language ideologies, migration.